
Introducció a la història de la cultura contemporània

PID_00245919

Jaume Claret Miranda
Manel López Esteve
Joan Fuster Sobrepera

Jaume Claret Miranda**Manel López Esteve****Joan Fuster Sobrepera**

Segona edició: setembre 2017

© Jaume Claret Miranda, Manel López Esteve, Joan Fuster Sobrepera

Tots els drets reservats

© d'aquesta edició, FUOC, 2017

Av. Tibidabo, 39-43, 08035 Barcelona

Disseny: Manel Andreu

Realització editorial: Oberta Publishing, SL

Els textos i imatges publicats en aquesta obra estan subjectes –llevat que s'indiqui el contrari– a una llicència Creative Commons de tipus Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada (BY-NC-ND) v.3.0. Podeu copiar-los, distribuir-los i transmetre'ls públicament sempre que en citeu l'autor i la font (Fundació per a la Universitat Oberta de Catalunya), no en feu un ús comercial i no en feu obra derivada. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>

Introducció

Etimològicament *història* deriva del grec (*ιστορία*) i definia l'aprenentatge o el coneixement del passat. A poc a poc, aquesta referència es va ampliar fins a incloure la disciplina centrada en l'estudi i narració d'aquell passat. Una disciplina que, al seu torn, ha sofert una important evolució: des de la descoberta, la recopilació i l'organització inicials dels esdeveniments amb voluntat de destriar entre realitat i llegenda, fins a la recerca actual, que aspira a una millor comprensió de la causalitat dels fenòmens a partir d'un discurs crític d'anàlisi.

La història s'ha situat tradicionalment dins del camp de les ciències socials, però amb una clara voluntat de pont vers les humanitats. Tot i tenir l'objectivitat com a horitzó desitjable, mai no hi ha hagut una història imparcial. Des de sempre, qui escriu història ho fa des del seu propi temps, en el context d'unes idees dominants i sovint amb la voluntat d'extreure lliçons per al present. En paraules de l'historiador italià Benedetto Croce (1866-1952): "tota història és història contemporània".

Per això, més enllà de les definicions asèptiques dels diccionaris, la història s'ha destacat pel seu paper a l'hora de fixar una memòria col·lectiva. Sovint, aquesta funció ha anat estretament lligada a la legitimació de l'ordre polític i social vigents. Però, al mateix temps, i per contradictori que sembli, també ha ajudat a preservar les esperances col·lectives dels contraris a aquest mateix ordre.

La història va néixer com a testimoni de l'aliança entre un poble i els seus déus amb la mediació, necessària segons el relat ortodox, de reis i sacerdots. Aquest relat es va laïcitzar durant l'època grecoromana gràcies a figures com els grecs Heròdot d'Halicarnàs (c. 484 aC - 425 aC) i Tucídides (c. 460 aC - c. 395 aC), però l'adveniment del cristianisme va recuperar la interpretació en clau religiosa. Aquest vincle es mantindria durant l'edat mitjana i les monarquies absolutes posteriors, com va succeir a Espanya, on la Reial Acadèmia de la Història va ser instituïda per Felip V el 1738.

El Renaixement, i sobretot la Il·lustració, van permetre passar progressivament de la crònica de prínceps a una nova entitat civil de la història amb una clara dimensió crítica. A finals del segle XVIII la pura acumulació de dades i curiositats donava pas a una creixent ordenació per mitjà de criteris cronològics, geogràfics i temàtics. Progressivament els historiadors escrivien per a un públic cada cop més ampli, tot contribuint a configurar l'aparició de l'una primera i limitada opinió pública.

Allà on les revolucions liberals van triomfar, el nous estats nacionals van promoure l'establiment d'un relat històric en què la societat civil, principalment la burgesia ara dirigent, reemplaçava els senyors feudals i els sobirans absoluts (il·lustrats o no). La història es convertia en una ideologia laica. D'una banda, els diferents partits i el sistema liberal mateix buscaven en el passat els seus antecedents històrics per autolegitimar-se. De l'altra, la conceptualització i mètodes propis de la història passaven a ser assumits per la resta de ciències socials.

Tot i que encara estàvem davant d'aproximacions sovint historicistes i romàntiques, el pes i el prestigi de la història no deixaven de créixer dins la societat. Sorgia la convicció que la recuperació i el coneixement del passat ajudaria a la construcció del present i a la identificació nacional. Dins d'aquest programa per a crear una consciència col·lectiva, la història va passar a formar part de l'ensenyament com a disciplina i com a part del currículum acadèmic. Amb el segle XIX apareixen les primeres càtedres d'història a les universitats europees, i els continguts històrics s'insereixen en els programes dels diferents nivells educatius.

En el cas espanyol, en què el liberalisme va patir per imposar-se, aquesta institucionalització s'endarrereix força. Això fa que en general els manuals de l'època presentin un baix nivell de recerca i teorització i una certa obsessió per l'edat mitjana en detriment de la moderna, ja que l'objectiu principal era la generalització d'una cultura nacional basada en una imatge de la història d'Espanya de tarannà bàsicament literari i especulatiu. A més, el providencialisme cristià i el progrés lineal esdevenen el substrat subjacent a unes obres que, paradoxalment, obtindran una gran difusió.

Cal pensar que no serà fins la llei Moyano (1857) quan es creïn les dues primeres càtedres d'Història Universal i Història Crítica d'Espanya. Aquestes, juntament amb la Reial Acadèmia de la Història, constituïren la feble estructura acadèmica espanyola del període. Fins la Restauració, amb la Llei de García Alix (1900), no va arribar el reconeixement jurídic de la secció d'Història dins de les facultats de Filosofia i Lletres. A poc a poc, el contacte amb l'estranger, els moviments de reforma universitària i la influència d'altres disciplines van permetre evolucionar la historiografia espanyola, amb figures tan rellevants com Rafael Altamira (1886-1951).

Retornant al relat general, la primera meitat del segle XX va significar la crisi del model historiogràfic regnant fins aleshores. La fragmentació i els dubtes van debilitar la disciplina com a explicació global i coherent. El positivisme i la fe en el progrés entraven en decadència. Com veurem més endavant, a partir d'aquest moment, escoles i interpretacions es van succeir en el camp historiogràfic.

Tanmateix, la història ens envolta i es manté com una de les fonts més eficaces de convicció i de formació d'opinió. Per això no ens podem permetre despreocupar-nos de la seva funció social. Pensar històricament, en feliç expressió de l'historiador francès Pierre Vilar (1906-2003), segueix essent la millor manera d'entendre i encarar els problemes reals que afecten les persones i les societats, d'ahir i d'avui; sempre que vagi acompanyat d'uns fonaments teòrics i metodològics sòlids.

Avui sabem que no hi ha un únic corrent de progrés irrefrenable i determinista, sinó un feix de trajectòries diverses que es combinen i es contraposen. De la vella tradició narrativa, positivista, d'encadenament seqüencial de causa a efecte i amb una visió lineal del progrés, s'ha passat a una història més rica que analitza els esdeveniments històrics com el complex resultat de la interacció de forces molt diverses.

A cada moment, no hi ha hagut un camí únic, sinó cruïlles que haurien pogut donar resultats finals diferents. No solament la interpretació del passat no està predeterminada. Tampoc la del futur. Però això ens demana obrir la nostra anàlisi a altres realitats (menys eurocentrisme, més veu a altres col·lectius fins ara oblidats o marginats, menys apriorismes, més sensibilitat...). En paraules de l'historiador català Josep Fontana:

“Del mismo modo los historiadores, al trabajar con la memoria colectiva, no se dedican a recuperar del pasado verdades que estaban enterradas bajo las ruinas del olvido, sino que usan su capacidad de construir «presentes recordados» para contribuir a la formación de la clase de conciencia colectiva que corresponde a las necesidades del momento, no sacando lecciones inmediatas de situaciones del pasado que no han de repetirse, como se suele pensar, sino creando escenarios en que sea posible encajar e interpretar los hechos nuevos de su cognoscibilidad, cuando «se presenta de improviso al sujeto histórico en el momento del peligro».”

Les properes pàgines us volen acompanyar per un doble recorregut. D'una banda (apartat 1), el viatge a través del naixement i les vicissituds de la història cultural, amb atenció especial als principals autors, obres i escoles que han configurat la disciplina en general i l'àrea del nostre interès en particular. De l'altra (apartat 2), un repàs de com la historiografia s'ha aproximat al temps present, tot incloent-hi alguns dels debats més recents. Perquè, com es destaca en l'apartat 3, tot plegat no fa sinó constatar que la història és més present que mai.

Nota

A la part final s'inclou un annex amb una selecció cronològica dels llibres més rellevants de la disciplina, citats també al llarg d'aquestes pàgines.

Continguts

Mòdul didàctic 1

Introducció a la història de la cultura contemporània

Jaume Claret Miranda, Manel López Esteve i Joan Fuster Sobrepera

1. La història cultural
2. La història de la contemporaneïtat com a problema
3. La història de la cultura en l'època de la informació